

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ตั้งแต่ดั้งเดิมมาการปล่อยโคมลอยเป็นวัฒนธรรมของชาวล้านนาทางภาคเหนือของประเทศไทย โดยมีการใช้โคมลอยเพื่อการเฉลิมฉลองเทศกาลและโอกาสพิเศษอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทศกาลยี่เป็ง ซึ่งจัดในวันเพ็ญ เดือน 2 ของปฏิทินล้านนา ซึ่งตรงกับลอยกระทง ในวันเพ็ญ เดือน 12 ของปฏิทินจันทรคติไทย (มณี พยอมยงค์, 2547) ปัจจุบันการปล่อยโคมลอยเป็นที่นิยมกันมากในหลากหลายเทศกาลตลอดปีและมีความนิยมสูงขึ้นทั้งในหมู่คนไทยและนักท่องเที่ยวในทุกภาคของประเทศ เนื่องจากเมื่อโคมลอยขึ้นสู่ท้องฟ้าจะมีความสวยงามมองเห็นได้อย่างเด่นชัดและเป็นกิจกรรมที่สร้างบรรยากาศและความรู้สึกถึงประเพณีและวัฒนธรรมโบราณได้เป็นอย่างดี สถานที่ท่องเที่ยวและโรงแรมในกรุงเทพมหานครและทุกภาคของประเทศมักจะจัดให้มีการปล่อยโคมลอยเป็นกิจกรรมหนึ่งในช่วงเทศกาลเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และผู้คนส่วนหนึ่งยังมีความเชื่อว่าการปล่อยโคมลอยนั้นจะทำให้โชคดีและเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของปล่อยปัญหาและความกังวลให้ลอยออกไป โดยปัจจุบันได้มีผู้ผลิตและผู้ค้าโคมลอย โคมคว้นเป็นจำนวนมากเพื่อตอบสนองความต้องการโคมซึ่งมีมากขึ้นตลอดทั้งปี

อย่างไรก็ดีความนิยมในการปล่อยโคมลอยที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมากได้นำมาซึ่งความกังวลและปัญหาด้านความปลอดภัยหลัก ซึ่งเป็นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วในหลายประเทศไม่เฉพาะแต่ในประเทศไทย ประการแรก ได้แก่ ความเสี่ยงในการเกิดอัคคีภัยต่อทรัพย์สินและอาคารบ้านเรือน รถยนต์ พืชผลการเกษตร ป่าไม้ ฯลฯ หรือแม้แต่ตกลงสู่เสาหม้อแปลงไฟฟ้าและสายไฟฟ้าส่งผลให้ไฟฟ้าดับเป็นบริเวณกว้าง ความเสี่ยงและอันตรายดังกล่าวย่อมเพิ่มสูงขึ้นในบริเวณพื้นที่ที่มีบ้านเรือนและประชาชนที่อาศัยอยู่หนาแน่น โดยพบว่าทุกปีจะเกิดอัคคีภัยในหลายพื้นที่และหลายจังหวัด ประการที่สอง คือ ภัยอันตรายต่ออากาศยานการเดินทางอากาศและน่านฟ้า นอกจากนี้ยังสร้างปัญหาด้านความเดือดร้อนรำคาญ มลภาวะจากซากขยะของโคมลอยที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา สัตว์น้ำและสัตว์ทะเลป่วยและตายเพราะกินซากโคมลอยเข้าไปโดยเข้าใจว่าเป็นอาหาร ฯลฯ (Westcott, 2013) เช่นเดียวกับเหตุการณ์ในประเทศอังกฤษซึ่งมีวัวหลายตัวในฟาร์มปศุสัตว์เสียชีวิตเพราะกินซากโคมลอยเข้าไป (Gabbert, 2016) เหตุการณ์ความสูญเสียชีวิตครั้งใหญ่ในประเทศอังกฤษเมื่อปี 2556 มีโคมลอยที่ยังติดไฟอยู่ได้ลอยไปตกในสถานที่เก็บวัสดุสำหรับรีไซเคิลปริมาณกว่าหนึ่งแสนตัน ทำให้เกิดเพลิงไหม้ขนาดใหญ่ซึ่งมีมูลค่าความเสียหายกว่า 6 ล้านปอนด์หรือกว่า 300 ล้านบาท และมีผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก (BBC, 2013) เมื่อปี 2558 อาคารธุรกิจโทรศัพท์เคลื่อนที่ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองกัสโตเนีย มลรัฐนอร์ธแคโรไลน่าเกิดเพลิงไหม้เพราะมีโคมลอยจำนวนมากที่ปล่อยมาจากงานคอนเสิร์ตดนตรีร็อกลอยเข้าไปในอาคาร แต่ก็ยากที่จะดับเพลิงเพราะจุดที่ไฟไหม้อยู่สูงมากเกินขีดความสามารถของหน่วยดับเพลิงในพื้นที่ (KATC, 2015) ด้วยเทคนิควิธีใหม่ๆ ทำให้โคมลอยที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันทั่วโลกได้รับการพัฒนาให้สามารถลอยได้สูง ลอยได้นาน ใช้วัสดุที่ไม่ติดไฟง่าย หรือแม้แต่สามารถลอยขึ้นไปและเคลื่อนตัวได้อย่างช้าๆ หรือที่เรียกว่า fire-retardant lanterns

สำหรับตัวอย่างเหตุการณ์ในประเทศไทยที่ผ่านมาเกิดความเสียหายจากการปล่อยโคลมลอยในจังหวัดต่างๆ เหมือนดังเช่นที่เกิดขึ้นในต่างประเทศดังกล่าวข้างต้น

ภาพที่ 1.1 ภาพความเสียหายจากการปล่อยโคลมลอยในจังหวัดต่างๆ (ที่มา: สตีไม่มาปัญญาข้อปเกิด, 2557)

กรณีที่เครื่องยนต์ของเครื่องบินของสายการบินบางกอกแอร์เวย์ส เที่ยวบิน PG906 ซึ่งบินจากสนามบินสุวรรณภูมิติดโคลมลอยเข้าไปติดในเครื่อง หลังจากลงจอดที่สนามบินเชียงใหม่จึงทำให้ต้องยกเลิกเที่ยวบิน และพบว่ามีซากโคลมลอยประมาณ 200 ลูกตกอยู่ในบริเวณสนามบินเชียงใหม่จากการปล่อยในช่วงเทศกาลปีใหม่ (ไทยรัฐออนไลน์, 2558) ทั้งนี้เมื่อโคลมลอยถูกดูดเข้าไปในเครื่องยนต์จะทำให้เครื่องยนต์ระเบิดและส่งผลให้เครื่องบินตกได้ ในช่วงวันลอยกระทงของทุกปีจะมีการเปลี่ยนแปลงตารางการบินและยกเลิกบางเที่ยวบินไป ตลอดจนในช่วงหลายปีที่ผ่านมาได้มีการแจ้งว่านักบินอากาศยานพบบั้งไฟและโคลมลอยขณะทำการบินในระดับความสูงถึง 20,000 ฟิต (ประมาณ 6,000 เมตร) ซึ่งเป็นระดับเพดานบินของเครื่องบินโดยสารทั่วไปจำนวนมาก โดยนักบินไม่ได้รับแจ้งเตือนล่วงหน้า (กระทรวงคมนาคม, ม.ป.ป : 1) ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อการเดินอากาศของอากาศยานเพราะแสงจากโคลมลอยรบกวนสายต่านักบิน และทัศนวิสัยของการเดินอากาศ จากข้อมูลของบริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทยระบุว่าในปี 2558 นักบินพบเห็นโคลมลอยขณะทำการบิน 514 โคม โดยเห็นบ่อยครั้งที่เชียงใหม่ เชียงรายและเกาะสมุย มีการออกประกาศเตือนนักบินจากการปล่อยโคลมลอยและโคมควัน 163 ครั้ง พบเห็นมากกว่า 27,000 โคม และมากที่สุดในช่วงเทศกาลลอยกระทงเดือนพฤศจิกายนดังที่ชี้ให้เห็นไว้ในหนังสือกระทรวงคมนาคมที่ คค0807.2/ว3005 ลงวันที่ 12 เมษายน 2559 (กระทรวงคมนาคม, 2559)

ในที่ประชุมการเตรียมความพร้อมการรักษาความปลอดภัยให้แก่ประชาชนในช่วงเทศกาลลอยกระทงในช่วงสองสามปีที่ผ่านมา กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงคมนาคมได้กำชับให้

ดำเนินการตามมาตรการความปลอดภัยที่กำหนดไว้อย่างเข้มงวด เพื่อป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้น เนื่องจากเห็นว่าการปล่อยโคลมลอยเป็นกิจกรรมที่เสี่ยงต่อการเกิดเหตุอันตรายร้ายแรง และอาจสร้างความสูญเสียอย่างใหญ่หลวง ตลอดจนกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศ ดังนั้นจึงต้องกำหนดมาตรการห้ามเล่นหรือปล่อยโคลมลอยโดยเด็ดขาด มิเช่นนั้นผู้ฝ่าฝืนจะต้องรับโทษตามกฎหมายและรับผิดชอบต่อความสูญเสียที่เกิดขึ้น (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2557) ปลัดกระทรวงมหาดไทยสั่งการผู้ว่าราชการจังหวัดต่างๆ เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2558 ให้บูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ขับเคลื่อนแนวทางป้องกัน ลดความเสี่ยงและผลกระทบในทางลบจากการปล่อยโคลมลอย โคมควัน และการจุดบั้งไฟต่อการบินและอากาศยาน การเล่นพ่นบั้งไฟ รวมทั้งให้จังหวัดและส่วนราชการต่างๆ ธรณรงค์ประชาสัมพันธ์ด้านการป้องกันร่วมกันทุกภาคส่วนในพื้นที่โดยเน้นการสร้างความเข้าใจและความตระหนักถึงปัญหาอันตรายที่อาจเกิดขึ้น ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบและถือปฏิบัติตามกฎหมายและมาตรการความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ให้สอดคล้องตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of Cooperation) ซึ่ง 10 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงนามร่วมกันในเรื่องนี้ ได้แก่ กระทรวงคมนาคม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และกรุงเทพมหานคร (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2558)

นอกจากนี้ในช่วงเทศกาลลอยกระทงปี 2558 กระทรวงคมนาคมได้กำหนดให้หลายหน่วยงานในสังกัดดำเนินหลายมาตรการด้านความปลอดภัยจากการปล่อยโคลมลอยและโคมควัน โดยขอให้ประชาชนปล่อยโคมควันเวลากลางวันในช่วงเวลาที่กำหนด ไม่ปล่อยโคลมลอยก่อน 21.00 น. ให้แจ้งต่อท่าอากาศยานหรือศูนย์ควบคุมการบินทราบล่วงหน้าเพื่อแจ้งเตือนนักบิน (Notice to Airmen/NOTAM) ธรณรงค์ประชาสัมพันธ์อันตรายที่เกิดจากการจุดและปล่อยโคลมลอย โคมควัน พลุประทัดหรือวัตถุอื่นๆ ที่อาจก่อให้เกิดเพลิงลุกไหม้ มาตรการที่นำมาใช้ กฎหมายที่เกี่ยวข้องหากก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตทรัพย์สินของผู้อื่น หรือเกิดอันตรายร้ายแรงต่ออากาศยาน ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 พ.ศ. 2558 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา

ในหลายประเทศมีกฎหมายเกี่ยวกับโคลมลอยในหลายลักษณะ ตัวอย่างเช่น ห้ามปล่อยโคลมลอยใน 30 มลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา (Gabbert, 2016) บางเมืองของประเทศจีน พื้นที่ส่วนใหญ่ในประเทศเยอรมัน บราซิล อาร์เจนตินา ชิลี โคลัมเบีย สเปน เวียดนาม ห้ามมิให้มีการขายในประเทศออสเตรเลีย ห้ามมิให้มีการผลิต ขาย นำเข้า หรือจัดจำหน่ายในประเทศออสเตรีย (Wikipedia, 2016)

ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย นักวิชาการ และนักข่าวหลายท่านได้สะท้อนข้อเท็จจริงและความคิดเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า ประชาชนอาจไม่ทราบ ไม่เข้าใจ ไม่เกรงกลัวกฎหมายและบทลงโทษที่มีอยู่ในกฎหมายและมาตรการเพื่อความปลอดภัยต่างๆ ดังนั้นที่ผ่านมาในภาพรวมแม้ว่าจะมีการธรณรงค์ประชาสัมพันธ์โดยหลายภาคส่วนแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ส่งผลในเชิงพฤติกรรมของประชาชนไม่ได้เป็นลดความเสี่ยงและอันตราย ตลอดจนตัวเลขการเกิดเหตุการณ์นี้และผลกระทบที่ตามมา

โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล ในแง่นี้จึงเป็นสิ่งที่น่าค้นหาเพื่อประเมินทัศนคติและการรับรู้ของประชาชน รวมทั้งผลบังคับของกฎหมายและมาตรการต่างๆ ที่นำมาใช้ควบคุม ป้องกันอันตราย และยกระดับความปลอดภัยสาธารณะจากการปล่อยโคลมลอย ทั้งนี้การหยิบยกปัญหาจากการปล่อยโคลมลอยอันเป็นประเด็นปัญหาทางสังคมประการหนึ่งมาศึกษาวิจัยในเชิงลึกเชื่อมโยงกับแนวทางและผลบังคับของกฎหมายนั้นเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ในเชิงปฏิบัติการให้แก่คณาจารย์ นักศึกษา เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทางสังคมศาสตร์และทางกฎหมายต่อไป โดยนำมาใช้ประโยชน์ในการบรรยายประกอบกับการเรียนการสอนวิชากฎหมายลักษณะละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องทัศนคติและการรับรู้ของประชาชนต่อกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคลมลอยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นดังนี้

1. เพื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคลมลอย
2. เพื่อศึกษาทัศนคติและการรับรู้ของประชาชนต่อกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคลมลอย
3. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติและการรับรู้ของประชาชนต่อกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคลมลอย

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ทัศนคติและการรับรู้ของประชาชนต่อกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคลมลอยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 5,692,284 คน (ข้อมูลจากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ ธันวาคม 2556)

กลุ่มตัวอย่างที่วิจัย ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดกรุงเทพมหานคร รวมจำนวนทั้งสิ้น 400 คน โดยขนาดของกลุ่มตัวอย่างคำนวณอิงหลักของ Yamane โดยใช้ความคลาดเคลื่อนการกำหนดตัวอย่างที่ระดับ ร้อยละ 5 ค่าความน่าเชื่อมั่นที่ ร้อยละ 95 โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ซึ่งมีประชาชนในจังหวัดกรุงเทพมหานคร รวมจำนวนทั้งสิ้น 5,692,284 คน (ข้อมูลจากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ ธันวาคม 2556) จึงได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มแบบสัดส่วน (Quota Sampling) อยู่ที่ $5,692,284 / 1+5,692,284 (0.05)^2$ เท่ากับ 400 จึงควรเก็บแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 ชุด

ด้านเนื้อหา โดยมุ่งเน้นวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับทัศนคติและการรับรู้ของประชาชนต่อกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคลมลอยในประเทศไทย และเชิงคุณภาพเกี่ยวกับกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคลมลอยในประเทศไทย ซึ่งวิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคลมลอยในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ด้านระยะเวลา ใช้ระยะเวลาในการวิจัยทั้งหมด 12 เดือน

ด้านสถานที่ การสำรวจทัศนคติและการรับรู้ของประชาชนต่อกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อย
 โคมลอย โดยมุ่งเน้นเก็บแบบสอบถามกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

ทัศนคติ หมายถึง การประเมินความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจของบุคคล ความรู้สึกด้าน
 อารมณ์และแนวโน้มการปฏิบัติที่มีผลต่อกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคมลอยในประเทศไทย

การรับรู้ หมายถึง การแสดงออกถึงความรู้ ความเห็นซึ่งเกิดขึ้นขบวนการแปล
 ความหมายของสิ่งเร้าที่กระทบประสาทสัมผัสของเรา โดยการสัมผัส การเห็น การได้ยิน การรู้สึก
 การได้กลิ่น การสัมผัส โดยการอาศัยประสบการณ์เดิมซึ่งแปลความหมายอย่างไรรู้ขึ้นอยู่กับ
 ประสบการณ์ในอดีตของแต่ละบุคคลต่อกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคมลอยในประเทศไทย

โคมลอย หมายถึง เครื่องตามไฟชนิดหนึ่งที่จุดแล้วปล่อยให้ลอยไปในอากาศ มีรูปร่าง
 เป็นถ่วงวงกลมก้นใหญ่ปากแคบกว้างราว 75 เซนติเมตร ตัวโคมสูงขนาด 1.15-1.50 เมตร ทำด้วย
 กระดาษว่าว หุ้มเป็นรูปทรงกลมใช้กระดาษว่าวจำนวนมาต่อๆ กันเป็นจำนวนมากไม่ต่ำกว่า 50 แผ่น
 ขึ้นไป เป็นบอลลูนลมร้อนขนาดเล็กอย่างหนึ่ง มักทำจากไม้ไผ่ตั้งเป็นโครงติดกระดาษสาทาน้ำมัน
 ข้างในใส่เทียนหรือเชื้อเพลิง ในปัจจุบันใช้น้ำมันก๊าดเป็นเชื้อเพลิงแทน จุดไฟที่ท่อนไม้ที่ซุบน้ำมันไว้
 แล้วให้ไฟติดก่อน ก่ออากาศภายในโคมจนโคมตึงตัว จึงเบาขึ้นจนค่อย ๆ ลอยไปในอากาศได้เท่าที่
 เพลิงยังไม่มอด เมื่อมอดแล้วก็ตกลงสู่พื้นโลกดังเดิม โคมที่ใช้ปล่อยตอนกลางวันเรียกว่า ว่าว หรือ
 โคมควัน มักมีขนาดใหญ่กว่าโคมที่ใช้ปล่อยในเวลากลางคืน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการวิจัยเรื่องทัศนคติและการรับรู้ของประชาชนต่อกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคมลอย
 นี้มีประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการวิจัยเป็นดังนี้

1. อาจารย์ผู้สอนวิชากฎหมายสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการเรียนการสอน เพื่อ
 ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาด้านสังคมศาสตร์
2. สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดขอบเขตของกฎหมายให้สอดคล้องกับ
 ทัศนคติของประชาชน
3. สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคมลอย